

1. Демидов А. И. Правовая политика: от России уголовной к России безопасной / А. И. Демидов // Правовая политика и правовая жизнь. – 2000. – Ноябрь. – С. 50.
2. Незалежна Україна відбулася остаточно і безповоротно: виступ Президента України Л. Д. Кучми на урочистих зборах, присвячених 10-й річниці Незалежності України. Національний палац «Україна», 23 серпня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – 28 серпня.
3. Малько А. В. Современная российская правовая политика и правовая жизнь / А. В. Малько // Правовая политика и правовая жизнь. – 2000. – № 11. – С. 15–16.
4. Панов М. Правова політика як універсальний феномен соціального буття / М. Панов, Л. Герасіна // Право України. – 2001. – № 8. – С. 37.
5. Малько А. В. Политическая и правовая жизнь России: актуальные проблемы / Малько А. В. – М.: Юрист, 2000. – С. 7.
6. Селіванов В. М. Роль держави і правової політики в процесі демократичної трансформації українського суспільства / В. М. Селіванов // Право і влада суверенної України. – К.: Ін Юре, 2002. – С. 321.
7. Матузов Н. И. Понятие и основные приоритеты российской правовой политики / Н. И. Матузов // Правоведение. – 1997. – № 4. – С. 8;
8. Шундигов К. В. Юридические средства реализации правовой политики / К. В. Шундигов // Правоведение. – 1997. – № 4. – С. 147;
9. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини / Ю. Шемшученко // Право України. – 2001. – № 8. – С. 15.
10. Лазарев В. В. Пробелы в праве (Вопросы понятия пробелов и критика теорий беспробельности права) / Лазарев В. В. – Казань: Изд-во казанского ун-та, 1969. – 96 с.
11. Поленина С. В. Качество закона и эффективность законодательства / Поленина С. В. – М.: Мысль, 1993. – С. 34.
12. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Нагорна Л. П. – К.: Стиль, 1998. – С. 16.
13. Павко А. Політична культура українського суспільства в умовах трансформаційних змін: теоретичні виміри і суспільні реалії / А. Павко // Віче. – 2011. – № 14 – С. 11.
14. Там само.
15. Сербин Р. А. Стратегічний потенціал правової культури / Сербин Р. А. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.naiu.kiev.ua
16. Нерсесянц В. С. Философия права: учебник для вузов / Нерсесянц В. С. – М., 1997. – С. 43.
17. Там само.

УДК 340.0; 340.134

Р. В. ЧОРНОЛУЦЬКИЙ

НОРМОПРОЕКТУВАННЯ ЯК КОНСТИТУЮЮЧА ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Досліджується нормопроектувальна діяльність (нормопроекткування) як конституююча форма соціального проектування, здійснюється порівняльна характеристика цих двох видів діяльності. Вказується, що нормопроекткування (нормопроектна діяльність) виступає в якості особливої, специфічної форми соціального проектування яка носить конституюючий характер відносно легалізації та легітимації відповідних суспільних відносин, що мають загальне та важливе значення для стабільного існування та функціонування держави та соціуму.

Ключові слова: соціум, держава, державноорганізований соціум, соціальне проектування, нормопроекткування, перспективна розробка соціальних відносин, нормотворчість, правотворчість.

Чорнолуцький Р.В. Нормопроектирование как конституирующая форма социального проектирования

© ЧОРНОЛУЦЬКИЙ Руслан Васильович – кандидат юридичних наук, докторант кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету

Исследуется нормопроектная деятельность (нормопроектирование) как конституирующая форма социального проектирования, осуществляется сравнительная характеристика этих двух видов деятельности. Указывается, что нормопроектирование (нормопроектная деятельность) выступает в качестве особой, специфической формы социального проектирования, которая носит конституирующий характер относительно легализации и легитимации соответствующих общественных отношений, имеющих общее и важное значение для стабильного существования и функционирования государства и социума.

Ключевые слова: социум, государство, государственно организованный социум, социальное проектирование, нормопроектирование, перспективная разработка социальных отношений, нормотворчество, правотворчество.

Chernolutsky Ruslan. Law-making as the constituting form social engineering

This paper examines law-making as a constituent form of social engineering is performed comparative characteristics of these two activities. It is claimed that law-making serves as a special, specific form of social engineering that is relatively constituent character legalization and legitimisation of relevant social relations that are universal and essential to a stable existence and functioning of the state and society.

Key words: society, state, state organized society, social engineering, law-making, promising to develop social relationships, rule-making.

Становлення, розвиток та функціонування демократичної правової державності є неможливим без нормування та нормативізації найбільш важливих суспільних відносин, що виражають колективні інтереси широких верств населення. Звідси об'єктивно зростає роль в суспільстві і державі правового регулювання за допомогою розробки правових норм, що регламентують та регулюють суспільні відносини, які виникають між широким колом неперсоніфікованих суб'єктів права в державі з метою реалізації їх телеологічних домінант в системі особистісних, групових, індивідуально-групових, колективних інтересів. Таким чином, об'єктивно й зростає роль та значимість нормопроектувальної діяльності з розробки зазначених правових норм та нормативно-правових актів (джерел права), що в них містяться.

У контексті соціального розвитку нормопроектувальна діяльність (нормопроекткування) відіграє важливу соціально-політичну роль, бо фактично є первинною та «запускаючою» стадією нормотворення, що конститує як правову систему держави, так й її інституційну основу – систему органів держави, формує правовий статус суб'єктів права держави, в тому числі й правовий статус людини і громадянина, закріплює систему розподілу єдиної публічної державної влади на незалежні гілки – законодавчу, виконавчу і судову, рефлексує форми безпосередньої демократії, в тому числі й засади виборчого права та законодавства, завдяки чому реалізується сценарій щодо демократичної зміни та природного оновлення державних та самоврядних інститутів публічної влади. Такий підхід дозволяє стверджувати, що по великому рахунку нормопроекткування є складною системною соціальною діяльністю щодо створення відповідних «правил гри», завдяки яким відбувається існування, функціонування та стабілізація публічно-владних інститутів та реалізація їх компетенційних повноважень з метою досягнення телеології соціального, насамперед, державного управління.

Такий висновок детермінований тим, що нормопроекування: а) відбувається безпосередньо в межах соціуму, що функціонує на теренах відповідної держави; б) здійснюється в інтересах самого соціуму з метою соціального управління; в) реалізується на виконання інтересів (індивідуальних, групових, колективних; релігійних, національних, статевих, вікових тощо) членів соціуму; г) торкається об'єктів, що мають суттєве соціальне значення; г') створює відповідні комунікаційні зв'язки системного характеру між членами соціуму тощо. Загальним висновком таких названих критеріїв нормопроекування є те, що воно виступає одним з найважливіших видів соціального проектування та його конституюючою формою. Тому дослідження саме такого аспекту нормопроекування представляється важливим як з наукової, так й з праксеологічної позицій.

Соціальне проектування як галузь соціологічної науки з'явилося в ХХ столітті, коли стало очевидним, що ігнорування соціальних аспектів розвитку загрожує серйозними витратами у функціонуванні сучасних суспільств. Слід зазначити, що на перших етапах свого становлення воно було похідним від наукового і технічного проектування. Історично науково обґрунтовані методи проектування вперше стали застосовуватися в архітектурі та машинобудуванні. Дедалі більшого поширення набуває проектування при вирішенні проблем розселення, а також при вдосконаленні систем управління.

В даний час поряд з традиційними видами складаються нові самостійні напрямки проектування: людино-машинних систем, екологічне, демографічне, інженерно-психологічне та ін. Проектування охоплює практично всі сфери діяльності людини і суспільства.

Що стосується соціального проектування, то його вихідні принципи розроблялися Я. Дітріхом, Т. Тіорі, Д. Фраєм, П. Хіллош, Ф. Ханік та іншими дослідниками.

У вітчизняній соціології перші ідеї про проектування соціальних систем були висловлені в роботах І.І. Ляхова, В.Н. Дубровського, О.Г. Раппопорта, В.М. Разіна, Б.В. Сазонова, Г.П. Щедровицького і О.І. Генісаретського. З точки зору соціального управління ці проблеми розглядалися В.Г. Афанасьєвим, І.В. Бестужєвим-Ладою, П.Н. Лебедевим. Власне теоретичні основи соціального проектування були проаналізовані в роботах Н.А. Аітова, Г.А. Антонюка, Н.І. Лапіна, А. І Пригожина, Ж.Т. Тощенко, М.Г. Харитонова, а також у дослідженнях Т.М. Дрідзе, Ю.А. Крючкова, О.Н. Яницького та ін.

У юридичній діяльності проблеми, що пов'язані з соціальним проектуванням практично не досліджувались. Тому питання щодо визначення нормопроекувальної діяльності (нормопроекування) як виду та форми соціального проектування є практично новими та новаторськими.

Термін «проектування» походить від лат. «projectus» – кинутий вперед; це – процес створення прототипу, прообразу передбачуваного або можливого об'єкта або стану. Це специфічна діяльність, результатом якої є науко-

во-теоретично і практично обґрунтоване визначення варіантів прогнозованого і планового розвитку нових процесів і явищ.

Проектування – одна з форм випереджального відображення дійсності, створення прообразу (прототипу) передбачуваного об'єкта, явища або процесу за допомогою специфічних методів. Проектування в конкретній формі виражає прогностичну функцію управління, коли мова йде про майбутню матеріальну або ідеальну реальності. Його метою є реалізація одного з варіантів перетворення об'єктивної дійсності, пов'язаного з прагненням надати бажані властивості і риси проєктованому об'єкту¹.

Проектування у технологічному розумінні означає визначення версій або варіантів розвитку або змінюваного чи іншого явища.

Людина або організація, перш ніж зробити яку-небудь дію, завжди спочатку обмірковує кілька варіантів, одному з яких після зіставлення віддається перевага². Широко відомий вислів К. Маркса про відмінність архітектора від бджоли, який, приступаючи до творення, готує попередньо проект свого майбутнього дітища. Враховуючи особливе значення в соціальному проектуванні забезпечення діяльності цілепокладання (телеологічних домінант – *Авт.*), вважаємо за потрібне навести цій вислів повністю: «Павук робить операції, що нагадують операції ткача, і бджола будують своїх комірок осоромлює деяких людей-архітекторів. Але й найгірший архітектор від найкращої бджоли з самого початку відрізняється тим, що, перш ніж будувати комірку з воску, він уже збудував її у своїй голові. У кінці процесу праці виходить результат, який уже на початку цього процесу був в уяві людини, тобто ідеально. Людина не тільки змінює форму того, що дано природою: у тому, що дане природою, вона здійснює разом з тим і свою свідому мету, яка як закон визначає спосіб і характер її дій і якій вона повинна підпорядковувати свою діяльність»³.

Системний аналіз позиції засновника діалектичного матеріалізму свідчить про побудовану ним парадигмальну модель сприйняття оточуючого середовища людиною в процесі його перспективного освоєння. Тут К. Маркс рефлексує основну увагу на інтелектуальному моменті, який виступає в якості основного в процесі проєктування – ще до того, як людина хоче щось спроєктувати, вона вже має сформовану в мозку відповідну ідеальну модель. Тобто людина інтуїтивно, на основі своїх знань та вмій, здійснює пошук шляхом відповідного цілепокладання та реалізації відповідного вибору з варіантів, що є в наявності або можуть бути такими.

Соціальне прогнозування являє собою один із проявів цілеспрямованої діяльності, коли розробляються різні варіанти вирішення соціальних проблем. Воно застосовується також при підготовці соціальних планів і програм з регулювання процесів і явищ, що докорінно перетворюються, які раніше не потребували детального опрацювання та управління⁴.

Проектування, будучи однією з форм вироблення й ухвалення рішення, виступає як важливий елемент циклу управління, що забезпечує реалізацію інших його функцій. Однак соціальне проєктування на відміну від

планування меншою мірою обумовлює, детермінує інші функції управління, бо допускає багатоваріантність рішень, виходячи з наявних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Це завдання дещо змінюється, коли мова йде про реорганізацію (реконструкції) існуючих соціальних процесів або соціальних інститутів на принципово інших засадах. У цьому випадку проектування спрямоване на пошук і обґрунтування таких засобів, які припускають можливість їх відтворення або заміни в різних ситуаціях.

Ще одна відмінність полягає в тому, що соціальне проектування може і не мати певних термінів, ґрунтуючись лише на примірних розрахунках, без суворого тимчасового обмеження.

Щоб точно і однозначно осмислити суть проектування, необхідно співвіднести його з поняттями, які є онтологічно близькими за змістом та значенням. Такими поняттями є такі: планування, проекція, передбачення, прогнозування, конструювання, моделювання.

Планування – науково і практично обґрунтоване визначення цілей (телеологічних домінант), виявлення завдань, строків, темпів і пропорцій у розвитку того чи іншого явища та його реалізації і втілення в інтересах суспільства.

Передбачення – у вузькому сенсі – пророкування, в ширшому – переважне знання про події або явищ, які існують, але не зафіксовані в готівковому досвіді⁵. Передбачення може бути простим передбаченням, передбаченням, заснованим на біологічних і психофізіологічних здібностях (початкова ступінь), і власне передбаченням (вища ступінь) – людським уявленням про майбутню долю самого себе, своїх якостей, свого оточення і найближчою контактної мікросередовища.

Наукове передбачення ґрунтується на виявленні закономірностей розвитку явища або події, коли відомі причини його зародження, форми функціонування і хід розвитку. Прогнозування – є форма передбачення, що виражається в цілепокладанні (формуванні системи телеологічних домінант – *Авт.*), програмуванні та управлінні планованим процесом явища на основі виявлених параметрів його виникнення, існування, стійких форм і тенденцій розвитку.

Соціальне проектування – це процес створення прототипу, прообразу соціальних об'єктів, соціальних якостей, соціальних процесів і відносин. На відміну від проектування таких об'єктів, при зміні яких не враховується суб'єктивний фактор, при проектуванні соціальних об'єктів цей фактор повинен враховуватися. Його облік багато в чому зумовлює специфіку соціального проектування. При цьому в підстави соціального проектування повинні бути закладені наступні параметри, тобто необхідно пам'ятати, що:

- а) соціальний об'єкт є суперечливим;
- б) у соціального об'єкта існує багатовекторність розвитку (кілька шляхів розвитку);

в) неможливо описати соціальний об'єкт кінцевим числом термінів будь-якої соціальної теорії (принципова неформалізованість);

г) на соціальний об'єкт впливає багато об'єктивних факторів;

г') існує безліч суб'єктивних факторів, що впливають на соціальний об'єкт, наприклад, дослідник може по-різному оцінити зрілість розвитку соціального об'єкта тощо.

Соціальне проектування дає можливість оцінити обґрунтованість прогнозу, розробити науково обґрунтований план соціального розвитку. Проектування враховує і можливість невдалого експерименту з перевірки ідей, так званий негативний результат. При його одержанні необхідний ретельний аналіз причин, чим викликана невідповідність у вирішенні поставлених завдань. Процес соціального проектування також називають «соціальним конструюванням».

Суб'єктом соціального проектування (тобто тим, хто здійснює проектування) є різні носії управлінської діяльності, як окремі особистості, так і організації, трудові колективи, соціальні інститути та т. п., що ставлять своєю метою організоване, цілеспрямоване перетворення соціальної дійсності. Необхідна риса суб'єкта проектування – його соціальна активність, безпосередню участь у процесі проектування.

Об'єктом соціального проектування (тобто де або на кому здійснюється процес проектування) називають системи, процеси організації соціальних зв'язків, взаємодій, включених в проектну діяльність, що піддаються впливам суб'єктів проектування і виступають підставою для цього впливу. Це можуть бути об'єкти самої різної природи:

1) людина як суспільний індивід і суб'єкт історичного процесу і соціальних відносин з її потребами, інтересами, ціннісними орієнтаціями, установками, соціальним статусом, престижем, ролями в системі відносин;

2) різні елементи і підсистеми соціальної структури суспільства (трудо-ві колективи, регіони, соціальні групи і т. п.);

3) різноманітні суспільні відносини (політичні, ідеологічні, управлінські, естетичні, моральні, сімейно-побутові, міжособистісні тощо);

Аналіз об'єкта і суб'єкта проектування дозволяє створити «інформаційний масив», який є головним джерелом соціального проектування. Інформаційний масив – це система визначених на науковій основі параметрів, факторів, які комплексно характеризують об'єкт проектування. Серед безлічі джерел створення «інформаційного масиву» – матеріали соціологічних досліджень, інтерв'ювання, аналіз періодичної преси, статистичні дані і т. п.

Основна мета соціального проектування як специфічної управлінської діяльності – створення за допомогою інформаційного масиву соціальних проектів. Соціальний проект як джерело інформації являє собою пов'язані певною залежністю свідомо розроблені науково обґрунтовані характеристики, що дають конкретні знання про майбутній бажаний стан соціальної

системи чи процесу. Потрібно відзначити, що соціальний проект представляє собою розпорядчу модель. У проекті відображено майбутній бажаний стан системи, яка виникає при певних діях людей, наявності певних фінансових, трудових, матеріальних, паливно-енергетичних та інших ресурсів, в тому числі інтелектуальних, пізнавальних, евристичних, ціннісних.

Соціальний проект повинен містити систему загальних параметрів проєктованого об'єкта, що характеризують його цілісність, а також систему параметрів складових його підсистем, блоків, елементів, їх зв'язків. Всім науково розробленим соціальним проєктам притаманні такі риси:

1) наявність таких характеристик, які у проєктованого об'єкта без чіткого проєкту не виникають;

2) наявність параметрів, здатних забезпечити реалізацію соціального замовлення;

3) наявність характеристик, що піддаються впровадженню протягом певного проміжку часу.

Проєкт майбутніх можливих станів соціальних систем, процесів і явищ має відповідати таким умовам його розробки:

- ін повинен бути створений на науковій основі;
- не суперечити моральним нормам;
- виражати загальноприйнятій соціальній цінності;
- виражати соціальне замовлення;
- бути ефективним з точки зору реалізації;
- не містити протиріч;
- повинен бути призначений для реалізації⁶.

Соціальний проєкт встановлює параметри, основні характеристики розвитку соціальних систем на обмежений, чітко певний відрізок часу. Проте мало визначити стратегічно важливі цілі, напрям розвитку, важливо вміти висловити їх у певних показниках. Основною кінцевою стратегічною метою соціального проєкту є створення оптимальної спільності організації колективних відносин з урахуванням об'єктивних умов і життєдіяльності різних соціальних груп. До засобів здійснення соціального проєктування відносяться ті (у тому числі технічні, математичні та логічні), за допомогою яких виходить, аналізується і переробляється інформація про стан систем і процесів, тенденції їх розвитку, виникнення і розвитку проблемної ситуації, потребах суб'єктів, засобів, за допомогою яких ведеться безпосереднє проєктування, створюються словесні описи, таблиці, креслення, бланки, схеми, мережі взаємодій, макети, коди, символи, алгоритми, блок-таблиці, матриці та інші носії, здійснюється управління процесом проєктної діяльності.

Системне тлумачення викладених вище положень дає нам змогу провести порівняльно-правовий аналіз соціального проєктування з нормопроектувальною діяльністю, тобто з діяльністю щодо розробки проєктів нормативно-правових актів.

Спочатку треба навести доктринальні позиції щодо визначення нор-

мопроекування (нормопроекувальної діяльності).

На думку вітчизняного дослідника Т.О. Дідича, нормопроекування слід розуміти в якості специфічної діяльності компетентних органів, яка полягає в процедурі виявлення та вивчення суспільних відносин, що потребують правового регулювання, розробки, обговорення та затвердження проектів нормативно-правових актів, націлених на прийняття, зміну чи припинення дії правових приписів⁷. Такий підхід уявляється комплексним та дає можливість не тільки рефлексувати і виділити критеріальні ознаки нормопроекувальної діяльності, але й порівняти її з діяльністю в сфері соціального проектування.

По-перше, слід зазначити, що соціальне проектування виступає в якості родового поняття по відношенню до нормопроекування, бо його змістовне наповнення є набагато ширшим як з онтологічних, так й з гносеологічних підходів. Соціальне проектування містить в собі відповідні «кліше», основні парадигмальні характеристики та критеріальні ознаки нормопроекувальної діяльності, яка виступає своєрідною формою соціального проектування, але за допомогою нормативних приписів.

По-друге, слід акцентувати увагу на тому, що як соціальне проектування, так й нормопроекування в онтологічному розумінні спрямовані на розробку відповідних «правил гри» у соціумі. Тому вони сходні у своєму конотаційному аспекті, бо обидва спрямовані на формування системи телеологічних домінант в сфері соціального або державного управління.

По-третє, як соціальне проектування, так й нормопроекування є специфічною діяльністю, тобто такою діяльністю, що: а) здійснюється в межах соціуму; б) торкається особливого предмету (соціальне управління в широкому розумінні при соціальному проектуванні; державне управління – в процесі нормопроекування – Авт.); в) має характерні ознаки, що властиві тільки їй (наприклад, інтелектуальна, технологічна, процесуальна та інші складові – Авт.); г) здійснюється відповідними суб'єктами: соціальне проектування відповідно своїм широким колом суб'єктів; нормопроекування – доволі вузьким колом – компетентними суб'єктами, тобто такими, кому ця діяльність офіційно доручена державою.

По-четверте, в функціонально-змістовному аспекті ці види діяльності також є схожими: а) соціальне проектування відбувається на основі «зчитування» відповідних настроїв в соціумі та врахування відповідних соціальних інтересів; б) нормопроекування також несе в собі велику інноваційну складову, бо спрямоване на виявлення соціальних інтересів відповідно до найважливіших соціальних відносин, що формуються, існують або повинні бути сформовані в державно організованому соціумі.

По-п'яте, в технологічному аспекті ці види діяльності також є однакови: а) соціальне проектування відбувається на основі відповідних правил, що містять етапно-стадійну, процедурно-процесуальну, матеріально-ресурсну ознаки; б) нормопроекування – на засадах специфічної спеціальної творчої процедури щодо виявлення та вивчення сус-

пільних відносин, що в силу своєї важливості для функціонування держави та суспільства потребують правової регламентації та правового регулювання, розробки, експертизи, обговорення та затвердження проектів нормативно-правових актів.

По-шосте, на завершальному етапі підсумком соціального проектування виступає відповідний соціальний проект щодо змін; підсумком нормопроекування – відповідний проект (проекти) нормативно-правового акту.

По-сьоме, в цих видах діяльності доволі суттєво співпадає структурно-аналітичний аспект. Так, проект майбутніх можливих станів соціальних систем, процесів і явищ (соціальний проект) має відповідати основоположним умовам його розробки: науковість, моральність, відповідність загальноприйнятим соціальним цінностям та соціальному замовленню; ефективність та функціональна можливість у реалізації; несуперечливість. Таким же вимогам повинні відповідати проекти нормативно-правових актів, що є кінцевим результатом нормопроекувальної діяльності.

Отже, виходячи з позицій онтологічного, гносеологічного, аксіологічного аналізу соціального проектування та нормопроекування, суб'єктно-об'єктного, предметного, комунікаційного, функціонального та процесуального підходів до оцінки зазначених видів діяльності, можна дійти наступних висновків:

- соціальне проектування та нормопроекування виступають в якості відповідних форм організаційної діяльності, що спрямовані на соціальне управління в широкому розумінні його значення;

- нормопроекування (нормопроектна діяльність) виступає в якості особливої, специфічної форми соціального проектування яка носить конституюючий характер відносно легалізації та легітимації відповідних суспільних відносин, що мають загальне та важливе значення для стабільного існування та функціонування держави та соціуму;

- соціальне проектування та нормопроекування мають загальні парадигмальні ознаки, що підтверджує їх взаємний зв'язок та детермінує їх в якості організаційної та нормативної форм перетворення соціальної дійсності та державно-правової реальності;

- соціальне проектування та нормопроекування мають й відповідні відмінності, що торкаються, насамперед, якісних характеристик їх суб'єктів – якщо коло суб'єктів соціального проектування є досить широким, то коло суб'єктів нормопроекування носить обмежений характер – до нього входять тільки ті суб'єкти, що уповноважені займатися нормотворчою діяльністю.

1. *Щекин Г.* Социальная теория и кадровая политика / Г. Щекин Г. – К.: МАУП, 2000 [Електронний документ]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1409070436113/sotsiologiya/formy_upravleniya_sotsialnym_razvitiem

2. *Дридзе Т. М.* Две новые парадигмы для социального познания и социальной практики / Т. М. Дридзе // Социальная коммуникация и социальное управление в экوانтропоцентрической и семиосоциопсихологической парадигмах. – М.: ИС РАН, Центр социального управления, коммуникации и соци-

ально-проектних технологій, 2000. – С. 25. **3.** Маркс К. Капітал. Критика політичної економії / Маркс К. – К.: Політвидав України, 1982. – С. 175. **4.** Дридзе Т. М. Экоантропоцентрическая и семиосоциопсихологическая парадигма для интеграции социогуманитарного знания в исследовательскую, социально-диагностическую и социально-проектную практику / Т. М. Дридзе // Мир психологии. – 2000. – № 2. – С. 12. **5.** Герловиц И.Л. Основы единой теории взаимодействия в веществе / Герловиц И.Л. – М.: Энергоатомиздат, 1990. – С. 55. **6.** Луков В.А. Социальное проектирование / Луков В.А. – М.: Из-во «Флинта», 2003 [Електронний документ]. – Режим доступу: http://liberty.ks.ua/books/lukov_socialnoe_proektirovanie.pdf **7.** Дідич Т. О. Нормопроективання: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Т. О. Дідич. – К., 2006. – С. 6.

УДК 316.3:321.01(4)

Л. П. ПОГОРІЛА

НЕДЕРЖАВНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Досліджуються теоретичні та практичні аспекти виникнення і розвитку недержавних ЗМІ як окремого інституту громадянського суспільства в Європі, що становлять окрему традицію взаємовідносин суспільства й держави. Проаналізовано та виокремлено нормативно-правові акти прийняті європейськими міжнародними організаціями, що є основою законодавчого врегулювання у сфері суспільного мовлення, діяльності недержавних ЗМІ.

Ключові слова: недержавні ЗМІ, громадянське суспільство, демократизація, законодавче закріплення, міжнародні нормативно-правові акти.

Погореля Л.П. Негосударственные средства массовой информации как европейская традиция взаимоотношений общества и государства

Исследуются теоретические и практические аспекты возникновения и развития негосударственных СМИ как отдельного института гражданского общества в Европе, которые являются отдельной традицией взаимоотношений между обществом и государством. Проанализированы и выделены нормативно-правовые акты, принятые европейскими международными организациями, которые являются основой законодательного регулирования в сфере общественного вещания, деятельности негосударственных СМИ.

Ключевые слова: негосударственные СМИ, гражданское общество, институты гражданского общества, демократизация, Европейский Союз, законодательное закрепление, международные нормативно-правовые акты.

Pohorila Lilia. State media as the european tradition of relations between society and the state

This article examines the theoretical and practical aspects of the emergence and development of independent media as a distinct institution of civil society in Europe, which amounted to a separate tradition of the relationship between society and the state. Analyzed and allocated regulations adopted by the European international organizations, which formed the basis

© ПОГОРІЛА Лілія Петрівна – аспірант кафедри теорії та історії держави і права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова